

Ars dispensationis – A gazdálkodás művészete

Beszélgetés Lázár Egonnal, a Vígszínház újsütetű gazdasági tanácsadójával

Lázár Egon - a színházgazdaság hazai doyenje pályájának újabb szakaszához érkezett a Vígszínházban, amikor egy szép búcsúünnepséget követően új szobába – a gazdasági tanácsadóéba. – költözött. A feladat a régi, tán csak a felelősség kisebb, de Lázár Egon megtartva derűjét, ezen a poszton is bizonytalansággal a teljes színházat tartja majd szemé előtt, ahogyan tette sok-sok évtizeden át.

Az előadó-művészeti törvény életbe lépését követően, hogyan működhet ma egy nagy fővárosi színház gazdasága?

– Ami az anyagiakat illeti, a tavalyi év utolsó két hónapja óta, tehát amikor is a színházi törvény életbe lépett, lényegesen könnyebb a színházak pénzügyi helyzete, mint ezt megelőzően volt. Nagy lehetőséget biztosít ez a törvény arra, hogy külső cégek adománya révén a színház pénzhez jusson. Ez a változás a múlt év végét és az elmúlt félévet kifejezetten kedvezően érinti a folyamatos működést és főleg a színház műszaki ellátottságát illetően. Sok olyan eszközhöz juthattak a színházak – juthatott a Vígszínház is – amiről eddig álmodni is alig mertünk volna. Sorrendet nem akarok fölállítani, de mindenképpen a színpadtechnika és ezen belül a világítás- és a hangtechnika került preferált helyzetbe és vásárolhatunk az elavult keverőpult helyett újat, intelligens lámpákat, és egyéb olyan technikai felszereléseket, amelyeket én magam nem is értek, csak bámulom. Kifejezett örömemre szolgált, hogy a hosszú színházi pályafutásom utolsó hónapjaiban, sok mindenre igennel válaszolhattam, amire eddig nemet kellett mondanom. Természetesen a nagy kérdés az, hogy a továbbiakban is ilyen módon működhet-e ez a törvény, hogy a továbbiakban is lesz-e a színházaknak joguk és módjuk arra, hogy a bevételük 80%-áig adományt fogadhassanak el és ezt a saját javukra fordíthassák. Bízom benne, hogy így lesz.

Akkor ez azt jelenti, hogy most eljött a Kánaán a színház-finanszírozásban?

– Ezt azért nem lehet tudni, mert a színházi finanszírozás bázisa a fenntartó, a gazda, a mi esetünkben a fővárosi önkormányzat, más színházaknál is az önkormányzat, illetve állami színházaknál az aktuálisan felelős (sok-sok néven nevezhető) minisztérium szándékától és lehetőségeitől függ. Ha a pluszforrásainkat illetően konkrét számot kell, hogy mondjak, a Vígszínház a 2009-es évben, összesen 112 millió forinthez jutott különböző vállalatok nyereségéből származó adományként. Azonban a fővárosi önkormányzat úgy döntött, hogy a színházak így szerzett pénzét visszavonja, illetve zárolta és újból fölosztotta, hogy a kisebb színházak is kaphassanak belőle, azok, amelyek nagyon csekély bevételűek lévén, nem juthatnak ilyen adományhoz. Így az újraosztás után 90 millió forint jutott a Víg- és a Pesti Színháznak. Szívből remélem, hogy ebben a naptári évben is arányosan hasonló összeghez juthatunk hozzá, mert hála istennek a Vígszínház jól megy, a látogatottságunk rendkívül magas, és mivel a színházi törvény a nézők számát veszi alapul a felosztható pénz illetően, ezért mi nagyon jó helyzetben vagyunk. A tavalyi nézőszámunk több mint 350 ezer volt.

Ez – úgy tudom – rekord nézőszám. Tehát a normatív és a plusz-forrásokat tekintve eléggé biztosnak látszik a színház finanszírozása. És lehet fejleszteni is.

– Most a kérdés az, hogy a főváros mennyi pénzt kap idén, illetve jövőre az államtól, és mennyiben kívánja megváltoztatni az eddigi finanszírozás elvét vagy mértékét. Bár – természetesen nem akarok tippet adni, – de végeredményben el tudom képzelni egy bürokratikus gondolkodásban, hogy ha a színház eddig ennyiből is meg tudott élni, akkor, ha most hozzájut egy újabb szponzori adományhoz, akkor mi meg csökkentjük a támogatás mértékét. És ez azért nagyon izgalmas kérdés, mert azt egyáltalán nem lehet tudni, hogy egy

év múlva hogyan fog majd működni ez a finanszírozási rendszer.

Örvendetes, hogy az előadó-művészeti törvény kezdeti működése pozitív visszhangot vált ki a Vígszínház esetében is. Itt le lehet mérni, hogy a törvény valóban sikeres-e, működőképes-. Mi a helyzet – a törvény-előkészítés folyamatában is fontos szerepet kapott – munkajogi kérdésekkel?

– Ami a munkajog területét illeti, továbbra is az a helyzet, hogy a közalkalmazotti törvény az, ami a színházak egy részére, így a Vígszínházra is vonatkozik, miután mi költségvetési intézmény maradtunk. Van néhány színház, amely kht., majd kft. lett, azoknál más a támogatás, a gazdálkodás és a munkaviszony kérdése. Azt is merem mondani, hogy a közalkalmazotti jogviszony túlságosan merev ahhoz, hogy a színházakra jól lehessen alkalmazni. Azok a szabályok, amelyeket egyes közintézményekre, minisztériumokra alkalmazni lehet, egy színház működéséhez nem illeszkednek, vagyis a színház nem illeszkedik ezekhez a szabályokhoz. Csak példaképp mondom, hogy egy közalkalmazottnak meghatározott számú túlórája lehet egy évben, de a színház egészen másképp működik. Nálunk szeptembertől júniusig, amikor játszunk, a napi munkaidő inkább 20, mint 16 óra. Hiszen évad közben a színháziak számára egyértelmű, hogy reggel 6 órakor már benn kell lenni ahhoz, hogy 9-re, fél 10-re az a színpadkép álljon, amelyben elkezdődhet a próba. A próba tart 2, fél 3-ig, akkor le kell bontani a díszletet, fölépíteni az esti előadásét, az esti előadás után éjfélre lebontani azt, hogy másnap reggel elkezdhessék újra. Tehát egy egészen sajátos, nyújtott munkaidő jellemző erre a területre, súlyosbítva azzal, hogy a premierok sora feszített munkát igényel. A szabadságot meg a szabadnapokat nagyon nehezen adhatjuk ki év közben, évad végén viszont igen. Az ilyen „rugalmas” munkaszervezést hivatalosan a közalkalmazotti törvény nem teszi lehetővé. Tehát csak az előző példa is azt bizonyítja, hogy ezen a téren, szerencsés esetben változtatás kellene, amit én személy szerint helyeselnék.

Bár a szabályozás merevsége bizonyos szempontból pozitív, hisz a foglalkoztatás jogi biztonságát megadja, de azon belül meg kellene teremteni a munkaszervezésben a rugalmasság lehetőségét. A a havonta vagy az éves kötelező munkaidő meghatározásával megoldható lenne egy műszakinak is a teljes éves, finanszírozható munkaideje.

– Igen, csak most a foglalkoztatás a fenti munkarendek miatt nem lehet szabályos.

A foglalkoztatás rendje és a művészi munka szempontjából sem mindegy, hogy a nagyobb színházak hogyan, milyen formában működtetik az együttesüket. Volt néhány év, amikor a társulati rendszer felbomlott, s akkor a Vígszínházban is a színészek szerződötése megváltozott. Egy repertoárszínház nagyon nehezen tud működni az állandó társulat biztonsága nélkül.

– Bizonyos időben, adózás szempontjából az volt kedvező egy színésznek, ha vállalkozó lett, s mint vállalkozó, nem volt közalkalmazott. Aztán jött az EKHO, amely kedvező adózási lehetőséget biztosított, s egyben megszüntettük a vállalkozó színészi „státuszt” és visszatért a társulati tagság. Pillanatnyilag itt tartunk.

A Vígszínház 100. születésnapjára felújított épülete nagyon szép, példásan karbantartott és újabb technikai fejlesztések folynak. Szerkesztőségünk itt tartotta legutóbbi ülését és volt alkalmunk az új főmérnökkel, Illyés Ákossal is beszélni. Elmondta, hogy a nyáron folytatódik a Pesti Színház műszaki fejlesztése.

– Két évvel ezelőtt kezdtük nagyon erősen forszírozni, – még Marton László előző igazgatóval és Bihámi Béla főmérnök kollégámmal – hogy legalább a Pesti Színház klimatizálása megtörténjen, mert azt világosan láttuk, hogy a színház teljes felújítása évekig tolódnak, viszont jelenlegi műszaki állapotában már nem működőképes. Vagy legalábbis nem méltó saját magához és a Vígszínházhoz.

Tervezzük, hogy meghosszabbítjuk a Pesti Színház működési szezonját, mert eddig maximum május végéig játszottunk, de színész és néző egyaránt fuldoklott a melegtől és a levegőtlenlégtől. Ha a klíma működni fog, akkor megváltozik a játszási idő és minden szempontból jobb lesz. Illyés Ákos kollégám – aki Bihámi Bélától átvette a stafétabotot – nagy ambícióval látott neki és kitűnő ötlete volt, hogy amikor a Pesti Színház épületének lakói közül néhányan tiltakoztak a klímaberendezés beépítése miatt, talált egy nagyon kedvező megoldást. A gépházat másik épületben helyeztük el, amelyeknek nincsenek lakói, tehát nem zavarhat senkit.

A főmérnök úr elmondta, hogy a Pesti Színház klímaberendezésének az agyközpontja a Vígszínház épületében lesz. Túl a műszaki összekötésen, a két színház működése miképpen is van összekapcsolva, illetve mennyire különül el egymástól?

– Ha megengedi, egy kicsit kitérővel válaszolok. A SZÍNPAD egyik korábbi számában, kedves régi kollégám, Venczel Sándor közölt egy levelet a fővárosi színházi struktúráról, melyben a névtelenül maradt szerző (N.N.) azt írja, lehet, sőt valószínű, hogy több kamaraszínházat meg fognak majd szüntetni Budapesten. Mert biztos lesznek gazdag vállalkozók, akik megveszik és éjjel-nappali revü-varieté szórakoztató üzemmé alakítják majd őket.

Úgy látszik azonban, hogy ez az idő még nem jött el. Nem nagyon nyüzsögnek a vállalkozók, hogy színházat vegyenek.

– Pár évvel ezelőtt másfajta ambíció merült föl, fiatal rendezők akarták „megkaparintani” a Pesti Színházat. A fővárosnál felmerült, hogy esetleg nézzük meg ennek a realitását. Akkor Marton László igazgató úr fölkerült egy tanulmány elkészítésére, hogy mibe is kerül a Pesti Színház fenntartása, működtetése. És kiderült, hogy összehasonlíthatatlanul kevesebbe, mint bármelyik egyedül működő, önálló színház. Tehát amikor a Pesti Színházat összehasonlítottuk a Katona József Színházzal, az Új Színházzal, a Radnóttival, a működési és fenntartási költségei a töredékét sem tették ki azokénak. Miért? Mert van egy közös igazgatás, egy közös adminisztráció, egy közös szervezés, egy közös társulat. Vagyis, ha a színész itt is föllép meg a Pestiben is, nem kerül többbe, mint ha csak itt lépne föl. Tehát, ami a gazdaságosságot illeti, feltétlenül így gazdaságos, és én azt látom – ebben, persze, tévedhetek –, hogy az igazgatás, az igazgatók, jelenleg Eszenyi Enikő, előtte Marton László, mindig gondosan mérlegelik és megválogatják, hogy melyik darab kerüljön a Vígszínházba, melyik a Pestibe. Mert a kettőnek, bár jórészt azonos, de nem teljes mértékben azonos a nézőközönsége, és bérleteinkből is van közös, de van csak a Vígszínház, vagy csak a Pestibe szóló is.

Ez „a kisebbik színházat különszervezzük” - történet, amit a Madách Színház évek alatt játszott végig, amíg az Örkény önállóvá vált. Ott is az derült ki, hogy már amikor a művészeti programot leválasztották, drágább lett a „kis Madách” működtetése. Most, hogy az Örkény Színház teljesen önállóan működő művész-színházzá vált, bizony, nem olcsó fenntartása. Miközben méreteit tekintve nagyjából ugyanakkora, mint a Pesti Színház.

– Valóban, a korábban említett adományokból és a fővárosi színházak támogatási keretéből arányaiban nagyobb összeget kellett az Örkény Színháznak adni, mint korábban, mikor a Madách Kamaraszínházaként létezett. Az önállóság pénzbe kerül. Más kérdés, hogy az Örkény és igazgatója, Mácsai Pál nagyon jól, művészileg kifogástalanul működik.

Természetesen, ez esetben nem is magánosításról beszélünk. Azonban lehet-e privatizálni a színházakat Magyarországon? Lesz-e olyan, aki erre vállalkozna? Lehetséges, hogy a cégek, az adományozásra vonatkozó adókönyvtetés miatt, több pénzt fognak adni a kultúrára, a színházra? De eljön-e az a pillanat, amikor olyan nagy színházak, mint például a Vígszínház, (újra) magánvállalkozásként működhetnek?

– Van itt két virágcsokor a hátam mögött. A Roboz család az USA-ból küldte tegnap nekem.

Azt írták mellé, hogy köszönik és gratulálnak. Mert van itt egy Roboz Alapítvány, húsz éve én vagyok a kurátora. Megválasztották a család tiszteletbeli tagjának is, és ezt csak azért mondom épp most, hisz például a Roboz testvérek, Imre itt a Vígben, Aladár a mai Játékszín helyén, mint magánvállalkozók vezették, igazgatták a színházaikat. És mindig arról olvashatunk, hogy milyen nehéz pénzügyi helyzetben voltak folyamatosan. Ugyanakkor azt is tudom, hogy akkoriban egészen mások voltak a körülmények olyan értelemben, hogy például egy félház bevételeivel már teljes mértékben fedezve volt a rezsi- és bérköltség. Továbbá, hogy a főváros akkor ingyen adta az áramot, a közszolgáltatást, tehát ezért nem kellett külön fizetni. Az egy másfajta struktúra volt. Ha most privatizálnának egy színházat, akkor annak teljes mértékben át kellene a szerkezetét alakítani, mert csak egy biztos bevételű szórakoztató vállalkozásként volna működőképes, más repertoárral és műsorpolitikával.

Egy városi repertoárszínház, nagy társulattal olyan üzem, ami soha sem rentábilis. Mindig pénzigényes, s ezért nevezzük úgy az intézményt, hogy kulturális és művészeti, és nem, mint üzleti vállalkozás. Az Egyesült Államokban vannak másképpen működő intézmények. Ott is legföljebb az en suite játsszó, magas színvonalon (és drágán) nagy tömeget szórakoztató, akár több évadon keresztül egy produkciót vivő cég tud rentábilisan működni. Mint a Broadway színházak, amik magánvállalkozások, és néha csődbe is mennek

– Igen. Marton László nagyon sokat rendez külföldön, e pillanatban is Torontóban van, sőt, két produkciót is rendez... Szóval, Toronto hatalmas összeggel támogatja a színházat. Olyannyira, hogy most teljesen újjáépítették azt a Soulepper Színházat, ahol Marton rendezni szokott. És például az Egyesült Államokba, Louisville-be is gyakran meghívták. Louisville, ahogy mesélte, nagyon gazdag város, nagy gyárakkal, és ezek szponzorálják az Actors' Theatre-t, különben nem tudna működni. Tehát a bevételből magát nem tudja eltartani.

Lehet, hogy ez a mostani, új törvény szerinti finanszírozás már irányt vesz arra, hogy több forrásból tartsák fenn a színházakat, s ez nem tűnik rossz elképzelésnek. Az új kezdetekkor az embernek a hagyományok is eszébe jutnak, egyrészt, természetesen a Vígszínház hagyományai, másrészt az Ön saját tapasztalatai. Volt olyan, hogy aranykor? Akár gazdasági, akár személyes, akár művészi szempontból?

– Hát ezt, szét kell bontani. A színházi aranykor gazdasági szempontból az elmúlt fél év volt. Nyugodtan mondhatom, hogy soha nem volt olyan időszak a színházaknak, vagy ha szerényebben fogalmazok, az én színházi működésemnek, amelyben ne kellett volna izgatottan figyelni, hogy mennyi van a számlánkon, hogy az adott pillanatban éppen hogy állunk, ki tudjuk-e fizetni a következő produkció költségeit. Bár arra tényleg büszke vagyok – valószínűleg a szerencse is hozzájárított - hogy soha nem voltam olyan színházban és olyan helyzetben, hogy bármilyen adósságunk lett volna, de az sem fordult elő, hogy kényelmesen kinyújtózkodhattam volna, szűkre szabottan kiszámított volt mindig a pénz. Általában a költségvetési évet alku előzte meg. Operaházi koromban a minisztériumba kellett járni, máskor a fővároshoz. Öt évtizeden keresztül mindig, minden esetben vita, harc előzte meg a támogatást, és amit kaptunk, abból ki kellett jönnünk. Soha nem tudtunk lazítani. Ezért van az is, amiről nem nagyon beszélünk, hogy igazából a színházi fizetések rosszak. Itt nem lehet meggazdagodni. Aki színházban éli le az életét, mondjuk, közalkalmazottként, az annyit tudhat, hogy valamennyi fizetése lesz, de hogy ebből egy kocsit tud-e venni, az már nem biztos. És ez így van mind a mai napig. Természetesen vannak sztárok, akik jól keresnek, de nem a színházban. Hanem a színház által. Várkonyi úgy fogalmazott, hogy a színház csinálja a színészt. A népszerűségét a színház biztosítja. Hogy elmegy még filmezni, elmegy még egy föllépésre, az csak plusz. Anyagilag és népszerűségben is. Egy időben, amikor a televízió még közvetített színházat, akkor az, nagyon nagy népszerűséget biztosított és anyagi forrást is, de sajnos, ez már megszűnt. De flott korszak – ezen a fél éven kívül –, én nem emlékszem, hogy

lett volna. Ami pedig a személyes életet, a magánéletet illeti, nézze, az úgy van, hogy a fiatalság mindenképpen a szép emlékek közé tartozik, függetlenül attól, hogy éppen a sors hova veti az embert.

Azért nem lehetett könnyű egész fiatal korában sem.

– Hát, az én személyes fiatalságomat valóban nem lehet könnyűnek mondani, enyhén szólva. De hát az egy más dolog. A háború az háború, a hadifogság az hadifogság, szóval természetesen ezeket ki kell emelni ebből a körből, a normális életből.

Azonban már sokszor elmondhattam, én mindig csináltam színházat, akármilyen helyzetben is voltam. Furcsa módon, gyerekkorom óta, anélkül, hogy bármikor is tudatossá vált volna a számomra. Nos, hát azt is elmondtam, hogy én szerettem színházban dolgozni és az, hogy a Vígszínházba kerülhettem, biztos, hogy az életem, azt is mondhatnám, hogy a magánéletem legboldogabb periódusa. Bár, természetesen, a magánéletemhez a család nagyon szorosan hozzátartozik. Van iparművész feleségem, orvos lányom, jogász unokám, tehát egy stabil családi háttér biztosította a részemre azt, hogy itt ne csak napi nyolc órát töltsék, hanem akár többet is, talán nem eredménytelenül. S azt gondolom, hogy mindenki, aki szereti, amit csinál, az este, ha hazamegy, nem felejt el, hogy mit végzett napközben, munka közben pedig nem felejt el, hogy van gyereke, felesége, apja, anyja stb. Azt hiszem, hogy ezt nem is kell különválasztani. Én semmiképpen nem tudtam. Más kérdés, hogy néha a feleségem feddően rám szólt, hogy „te a színházat vetted feleségül”.

Jó egészségnek örvend. És a tenisz. Az is micsoda karrier volt! Sok győzelemmel. Mindig nagyon aktív volt fizikailag. S mikor pihent és mikor fog pihenni? Tud egyáltalán pihenni?

– A nyaralásaink egy életen át abból álltak, hogy olyan helyre mentünk, ahol egy csomó barátunk volt, és teniszeztünk meg bicikliztünk is, úsztunk és zsupáztunk és minden, minden, nagyon színes és mozgalmas, szórakoztató, pihentető volt, s a nyaralás végén tényleg jókedvvel, energiával föltöltődve jöhettek vissza. Ez bizony most nagyon hiányzik, a teniszezést az isiász nem engedi.

Mindenesetre az, hogy nem tudok „semmit tenni”, az biztos. Valószínűleg elég sok energiát örököltem genetikusan, és igazából akkor érzem jól magam, amikor valamilyen feladatom van, amikor valamit el kell végezni. Ha lehet, többlépcsősen, sok emberrel kapcsolatot tartva, s ha a végén sikerül, az nagyon nagy örömet szerez. Egyszerűen érzem, hogy – ezt most így mondják – az adrenalin-szintem emelkedik. Mint egy meccset, hogyha megnyerek, és én nagyon – igen, nagyon – szeretek nyerni. És nagyon nehezen vesztek. Vagyis mindent elkövetek annak érdekében, hogy a labdát a vonalon belülré üsse és ne kívülré, és hogy lehetőleg annyira koncentráljak, ha pókerezünk, hogy én nyerjek, függetlenül attól, hogy nagyon kicsi tétre játszunk és így tovább. Tehát van bennem egy versenyszellem vagy valami ilyesmi, teljesítmény-orientált vagyok. De evvel én tényleg nem foglalkozom.

Ami Lázár Egon nevét hallva rögtön eszembe jut, az a derű. Ami, természetesen azt jelenti, hogy belül béke van, nyugalom és biztonság. Az ebből következő kérdés az, hogy mit is jelent az, hogy egy színház biztonságban működik, és az emberek derűsek benne?

– Olyan színházat kell teremteni, ahol a lényegét illetően az emberek biztonságban érzik magukat, szívesen jönnek be, és értelmét, örömét látják annak, hogy itt dolgozhatnak. Ha ez nem egy keserű színház, nem egy muszáj-színház. S én magam úgy látom, hogy bárkiről van szó, itt szívesen dolgozik. És nem véletlen, hogy a vígszínházi 34 és fél évemmel egyáltalán nem én vagyok a rangidős ilyen vonatkozásban, mert vannak olyan kollegáim, akik megelőztek. Az egyik titkárnőm negyvenhét éve s az egyik könyvelő például több mint negyven éve van itt, és aki „csak” a 25 éves jubileumi jutalmát veszi föl, az még kezdőnek számít nálunk. Ahhoz kell a jó szellem, hogy így érezzék magukat az emberek. És a

műszakiak között is nagy a stabilitás. Várkonyinak volt egyszer egy beszéde, 76. december 21-én – ezt azért tudom, mert akkor volt a Vígszínház 25 éves – „Szeretlek, Vígszínház” címen, amelyben úgy fogalmazott, hogy „szeretem tehetséges művészeit, íróidat, akik barátaink, a hűséges műszakiakat, sőt, ma még a vándormadarakat is és mindenkit az iroda emeletein”. Ezt a kifejezést használta, mert akkor nagy volt a fluktuáció. Ma az állandóság jellemző a gárdára. S a színészekről nem is beszélve. Van számos olyan színészünk, aki akár 1951 óta, vagy 1955-től vagy a 60-as évek elejétől a Vígszínház tagja. Pándy Lajos mai napig föllép. Vagy Szatmári Liza, vagy Gyimesi Pálma, Bárdy György vagy Farkas Tóni. Ő most éppen betegállományban van, de nyár van, hát nyáron lehet beteg. Nagyon fontos, minden vonatkozásban törődni az emberekkel, a személyes dolgaikkal. És segíteni, ha elakadnak vagy bajban vannak, legalább egy jó szóval, esetleg pénzzel vagy mással, kapcsolatrendszerek fölhasználásával. És ebből a szempontból is mondhatom, hogy a Vig egy jó hangulatú hely. Persze, ha sikertelen volna a színház, akkor a feje tetejére állhatna a vezetés, nem volna jókedv. Nagyon lényeges az, hogy jól mennek az előadásaink, s ha egy kisebb-nagyobb bukás bekövetkezik, ami óhatatlanul benne van a pakliban, túléljük. De alapvetően hosszú szériákat játszunk. Ha egy hónappal ezelőtt találkoztunk, akkor én még a másik szobában dolgoztam, – ahol most Csóti Jóska barátom ül – és a falon ott a 25 darabnak a plakátja, ami most a repertoárunkon van. S akad köztük olyan, amit 1983-ban mutattunk be, a *Játszd újra, Sam*, aztán 88-ban a *Padlást*, úgyhogy több olyan előadásunk van, ami évtizedek óta műsorrendünkön szerepel. Ehhez valóban nagyon jó színészgarnitúra, jó színházvezetés, jó propaganda és adminisztráció, jó műszak kell, és így tovább.

2010-ben túl vagyunk század- meg ezredforduló „új életet kell kezdeni” lendületén, lassan vissza kellene térniünk ahhoz az értékrendhez, hogy fontos a hagyomány, a kiszámíthatóság is, és jó, ha tudjuk, minek hol a helye, mennyit ér.

– Szívemből szól. Én magam, mikor erről gondolkodom, akkor nagyon erősen kontrollálom magamat, hogy ejnye, milyen elavult, vén, konzervatív pali lettem, aki ennyire ragaszkodom a hagyományokhoz. S nem hiszek abban, hogy feltétlenül mindig valami újat kell kitalálni egy művészeti intézményben, ha úgy látjuk, hogy amit csinálunk, az értékes. Természetesen lehet és kell is változtatni, az normális. Nekem például sokat jelent a Vígszínház múltja, de van, akinek ez már nem annyira fontos.

Színháztörténészként úgy gondolom, hogy fontos a fiataloknak is továbbadni azokat a dolgokat, melyek már bizonyították az értéküket. A Vígszínházba is minden évben jönnek fiatal színésztalálkozók, mindig vannak új emberek a műszakban, az adminisztrációban és az újakat „be kell építeni” azok közé a hagyományok közé, melyeket csak akkor tudnak elfogadni, ha felismerik, hogy ez a közeg értékes és fontos mindannyiunknak.

– Az új emberek a belépésükkel meg is változtatják a helyet, ahová beléptek, és kialakul a szimbiózis, az újak és a régiek találkozása. Az új igazgatónk, Eszenyi Enikó nagy súlyt helyez arra, hogy tehetséges fiatalokat hozzon, s ha valaki el is megy a társulatból, a szerepeire, mint vendég maradhat, és szívesen marad is. Nincs olyan cezúra, hogy ha elszerződsz, akkor ide a lábad be nem teheted többet. Ellenkezőleg, játszd tovább a szerepeidet, ha jó vagy benne.

Az is lehet, hogy akik elmennek, visznek magukkal egy kis darab Vígszínházat. S ez is a hagyomány fontos kötőeleme. Néha fölmerül bennem a kérdés, hogy ami a színháztörténeti szakirodalomban „vígszínházi stílusként” szerepel, vajon mit is jelenthet...

– Nem hiszem, hogy ma el lehetne különíteni a Vígszínház stílusát más színházakétól, de amikor indult, a Nemzeti Színházhoz képest egy egész más iskola volt.

A Vígszínháznak nagy korszakai vannak. Még akkor is, amikor az 50-es években, a színház újjáépítése és a háromigazgató időszak után nehéz volt folytatni. Később már meg tudunk

határozni egy Várkonyi-korszakot, ami nagyon jelentős volt, utána meg már a Marton-korszakot is. Reméljük, hogy lesz Eszenyi-korszak is, ami szintén itt kezdődött a színházon belül, hiszen Enikő, aki Horvai István tanítványa volt, rögtön a Főiskola befejezése után ide szerződött, 83-ban. Úgy látszik, a folyamatosság a kezdetek óta fontos erénye a Vígszínháznak. S ez nagyon jó.

– Biztos, hogy így van. Örülök a neveknek, amiket említett, és remélem, hogy Eszenyi Enikőnek is lesz egy igazgatói korszaka. Az elmúlt másfél évben, amit lehetett, meg is tettem ennek érdekében. Enikő nagyon nagy, erős személyiség, és tehetséges és fantáziadús és hihetetlen munkabírással, hihetetlen energiával rendelkező, megbabonázó nő. Ez utóbbi is nagyon fontos! Jó csapatot örökölt Enikő. Marton olyan erős garnitúrát épített ki színésztársulatban, apparátusban, műszaki vezetésben, minden ponton, hogy ha egy-egy tag ki is válik, akkor helyette nem okoz igazi gondot, hogy valaki bekapcsolódjon. És ez a folytonosság is erőt ad a Vígszínház működéséhez.

A Vígszínházat, szellemét soha sem lehetett megtörni, mert mindig biztosítva volt a folyamatosság. A tagok, a színészek magukkal vitték a Vig lényeges jellemzőit, s akárhol voltak is, szinte bennük, velük működhetett a Vígszínház. Függetlenül a helytől, függetlenül a színház nevéől a társulat itt volt és a szellem megtartotta a folyamatosságot.

– Ajtay Andor, iratszekrényemben lévő végrendeletében, azt mondja: „Magyarozatként hozzá kell tennem, hogy minden társulat közül, amelynek tagja voltam, az érzelmi szálak legtöbbször a Vígszínházhoz és annak mindenkori változó társulatához fűz.” Ezért úgy döntött, hogy a balatoni nyaralójának értékét alapítványként a Vígszínházra hagyja. S ez azóta is működik – hál' istennek – és az Ajtay Alapítványt aztán követték mások is, úgyhogy a szekrényemben ott van tíz, különböző alapítvány dossziéja. Például a Roboz család, Ruttkai Éva lánya, Harsányi Zsolt, egykori igazgató Amerikában élő családja, Szemere Vera, aki létrehozta a Várkonyi-díjat... (a Vígszínházzal a plaketten és a Zoli aláírásával).

A korszak...

– A korszak. Igen. Szinte csoda, hogy ide kerülhettem. Életem nagy-nagy szerencséje és boldogsága volt a Várkonyival való megismerkedés és a közös munka. Nem is tudok mást mondani, mint hogy valami hihetetlen energia áradt belőle. Bejött egy percre, és bármit tett vagy mondott, azt érezhettem, hogy tőle én is több lettem, hogy fényesebben ragyog valahogy az ember, ha egyáltalán ragyogni tud. Az ő sugárzásától. Nagyszerű volt a Zolival együtt dolgozni. És a legendás, „nagy” társulattal. Éppen egy hónapja volt itt egy meglepetés ünnepség, amit nekem, vagy pontosabban miattam tartottak. Május 31-én. Marton Laci mondott egy beszédet. Ennyi szép és jó szót, ennyi elismerést még sosem kaptam. Ráadásul, Várkonyival ellentétben Marton nem szeret úgynevezett „beszédet” tartani. Nagy megtiszteltetés volt, hogy ez alkalomból kivételt tett. És az is, amikor Enci megkért, hogy maradjak továbbra is a Vígszínházban. S kaptam ezt a szép szobát...

Ha egy percre a régebbi időkre is visszatekinthetünk, szeretném elmondani, hogy sok helyen, sok színházban és színház-közeli munkahelyen dolgoztam. Például a Színházak Központi Műtermekben is egy időben. Helyettesítettem Brunner László sokat betegeskedő gazdasági igazgató kollegámat. És nincs is olyan időszaka az életemnek, amelyre azt kellene mondanom, hogy jaj, istenem, nem is akarok gondolni rá. Mert, mondjuk, a Déryné Színház 13 éve pokolian nehéz időszak volt, ott aztán az ember megismerhette „alulnézetből” a színházat, de én nagyon jól éreztem ott is magam. Mai napig is tartom a baráti kapcsolatot néhány olyan kollegával, például Kalmár Tibivel, akivel ott ismerkedtem meg annak idején. Azért említettem a Központi Műtermeket is, mert a SZÍNPAD főszerkesztője, Szabó-Jilek Iván szintén dolgozott ott. Először a Vidám Színpad átépítésénél ismerhettem meg Ivánt, és Siklós Máriával is a Vidám Színpad felújítása során hozott össze a jó sorsom, akinek később a

Vígszínház rekonstrukciós terveit köszönhattuk. Ami a „korszakokat” illeti, számomra a Vidám Színpad is emlékekben és sikerekben gazdag korszak volt. Róna Tibor igazgatása alatt a színház az aranykorát élte. Olyan nagy volt a közönség érdeklődése a 70-es évek politikai kabaréja iránt, hogy a jegyeket felvásárló és feketén árusító Ede bácsi, a portás, meggazdagodott belőle.

A korszak. Igen... Amikor például a Színházi Intézetnek lehettem a gazdasági igazgatója másfél évig, miután Malonyai Dezső annyit mondott, hogy most menj el a „fridsiderbe”, aztán majd kapsz egy színházat. Akkor Bizó Gyula volt az igazgató, Székely Gyuri a helyettese, vele is tartom a kapcsolatot, Almási Miklós is ott dolgozott akkor, vele is nagyon jó kapcsolatban maradtam. Bea lányom akkor érettségizett, amikor én ott voltam a Színházi Intézetben. Egyszer azt mondja, apu, van egy osztálytársam, aki el szeretne helyezkedni, nem tudsz egy állást az Intézetben? Füle Péternek hívták a fiút. A mai napig ott van, ennek már közel negyven éve. György Eszter, Szántó Judit volt még ott. És Heci, Belitska-Scholtz Hedvig is. Akkor csinálta a bábgyűjteményt. Szóval, szép emlékeket őrzök onnan is.

A hazai színházi élet át- meg át- van szöve a művészek és a színházi szakemberek hálójával. Mintha a „stílusán” kívül a Vígszínházra valamiféle sikeres „expanziós politika” is jellemző volna... Sok színházban meghatározóak azok az emberek, akik a Vígszínházban iskoláztak vagy itt dolgoztak.

– Valóban. A Vígszínház „köpenyege alól kibújt” valamennyi jeles művész nevét meg se kísérelm felsorolni. Ha csak arra az osztályra vagy évfolyamra gondolunk, ahol Enci végzett..., épp tegnap beszélgettem hosszan Méhes Lászlóval, aki a József Attila Színház igazgatója, Rudolf Petivel nagyon jó, baráti személyes kapcsolatban vagyunk. Sok olyan vígszínházi színész van, aki innen repült ki más színházakhoz. Balázs Péter a szolnoki színházat, Oberfrank Pali pedig a veszprémi színházat igazgatja most. Alföldi Róbertről, a Nemzeti Színház igazgatójáról a közelmúltban jelent meg Radnóti Zsuzsa értékes, elemző tanulmánya. Úgy van, ahogy mondja, a Vígszínháznak az egész magyar színházi életre van hatása.

Köszönöm szépen, hogy beszélgethettünk. További sikeres, boldog, aktív éveket kívánunk!

Sirató Ildikó